

Інноваційні методи підготовки юристів у ВНЗ

У статті висвітлено різноманітні методи підготовки юристів. Досліджено такі методи навчання, як активна й інтерактивна. Розглянуто інноваційні методи підготовки юристів, спрямовані на формування у студентів не абстрактних знань, а спеціальних навичок, що сприяють застосуванню знань та умінь на практиці.

Ключові слова: сучасна юридична освіта, підготовка майбутніх юристів, активні методи навчання, інтерактивні методи навчання.

Система вищої юридичної освіти в Україні нині набуває нового змісту і змінюється відповідно до нових суспільних потреб (державно-правових, політичних, економічних, культурно-освітніх тощо). Необхідність створення ефективної системи правового забезпечення в різних сферах суспільного життя, підвищення якості нормотворчої, правоохоронної та правозастосовчої діяльності, – все це висуває нові вимоги до рівня підготовки правників у вищих навчальних закладах. Актуальним завданням стає пошук інноваційних форм і методів підготовки юристів: від розроблення і введення в навчальні плани нових перспективних дисциплін до впровадження інноваційних методик викладання правових наук. Заслужують на увагу механізми та новітні технології, які допомагають готувати висококваліфікованих, конкурентоспроможних правників, здатних виконувати складні науково-дослідні, фахово-прикладні й творчі завдання. Саме тому важливо знайти найбільш ефективні шляхи модернізації й підвищення якості сучасної юридичної освіти.

Можна звернутися до досвіду інших країн. Головною метою юридичної освіти у Великобританії, країнах Північної Америки, Австралії та Нової Зеландії є підготовка практикуючого юриста-адвоката, який зможе успішно вирішувати складні практичні завдання та представляти інтереси клієнта у суді в найкоротший термін після отримання диплому про вищу освіту. У зв'язку з цим підготовка юристів на юридичних факультетах англосаксонських країн базується на таких методах викладання, як розгляд теоретичного матеріалу за допомогою судових прецедентів.

У країнах «Старої Європи» використовувався більш академічний підхід до підготовки юристів. Метою юридичної освіти була підготовка студента для отримання певної кваліфікації. Це поняття містить у собі оволодіння знаннями, поняттями та навичками, необхідними для відповідної юридичної діяльності, підтвердженої дипломом певного ВНЗ. У деяких країнах Європи кваліфікаційний підхід призвів до низки проблем. По-перше, студенти навчалися задля отримання диплома, не переймаючись отриманням практичних навичок. По-друге, вищі навчальні заклади були зацікавлені

у позитивній статистиці отримання дипломів про вищу освіту студентів. Найчастіше кількість студентів, які отримували дипломи з відзнакою, сприймалася як показник якості викладання у ВНЗ. У результаті, очевидна перевага використання кваліфікаційного підходу призвела до пріоритету «академізму» над практичними навичками випускника [1].

У вищих навчальних закладах, що готують бакалаврів, спеціалістів та магістрів права, бракує спеціалізованих центрів, які б здійснювали системні дослідження інновацій у сфері вищої юридичної освіти; акумулювали б найкращий зарубіжний і вітчизняний досвід розроблення й впровадження нових за змістом і формою правових дисциплін, зокрема міждисциплінарного характеру, що виникли на стику права і суміжних наук; допомагали викладачам опановувати, створювати та впроваджувати нові методики викладання тощо. До викладацької роботи залучається чимало тих, хто, займаючись юридичною практикою, не має належного уявлення про сучасні педагогічні технології, не володіє необхідним спектром ефективних методик викладання, насамперед інтерактивних, не вміє застосовувати у своїй педагогічно-викладацькій діяльності найсучасніші технічні досягнення, не достатньо ознайомлений із психолого-педагогічними основами роботи зі студентами.

Нині не виникає питання «чому вчити»: існує велика кількість наукової літератури та багато інформації у мережі Інтернет. Проте є проблема вміння викладача застосувати професійні методи, які б допомогли навчити майбутніх фахівців формам і прийомам використання першоджерел, критичному аналізу законодавства, самостійному пошуку розв'язання юридичних питань.

Сучасна юридична освіта спрямована на формування у випускників не абстрактних певних знань, відірваних від повсякденного життя, а й особливих навичок, сфокусованих на здатності застосування знань та умінь на практиці, в реальній справі.

Існують різні засоби професійно спрямованого навчання, які дозволяють моделювати елементи професійної діяльності юриста. Можна виділити традиційні (лекції, дискусії, різноманітні практики, демонстрації) та інноваційні методики (активні та інтерактивні), до яких належать навчальні судові процеси, ділові ігри, участь у роботі клінік та інтернатур, де студенти отримують професійні навички захисту інтересів клієнта у суді першої інстанції або в апеляційному суді, розв'язання спорів, консультування, ведення інтерв'ю та переговорів, розв'язання задач, дослідження фактів, організації правової роботи, керування нею при розробці законопроектів.

Активні методики полягають у вирішенні творчих чи проблемних питань у живому діалозі студент-викладач, простежується передача інформації, але вже не тільки викладачем студентові, а й студентом –

викладачеві. Таким чином, через обмін інформацією між ними розвивається творче мислення студента [2].

Сутність інтерактивного навчання висвітлено у працях багатьох вчених, проте проблеми впровадження інтерактивних технологій у процесі навчання студентів вищих юридичних закладів освіти є недостатньо розробленими й потребують подальшого вивчення.

Інтерактивне навчання становить концептуально новий тип організації праці. Як зазначають О. Пометун та Л. Пироженко, суть інтерактивного навчання – у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють [3, с. 9].

Інтерактивне навчання – це така форма організації пізнавальної діяльності, у процесі якої створюються умови для всебічного розвитку особистості студента. Роль викладача ґрунтується на тому, що він не просто здійснює контроль, а перш за все, виступає координатором і консультантом, виявляє труднощі, які виникають у студентів, прогалини у їхніх знаннях, реалізуючи індивідуальний та диференційований підходи до їхнього навчання [4].

Робота на занятті має бути спрямована на взаємодію та залучення всіх студентів до активної діяльності. Для цього використовуються технології кооперативного та колективно-групового навчання. Кооперативне навчання здійснюється у групах, або в парах, що сприяє високій активності колективу. Така робота дозволяє студентам проявити свою індивідуальність, лідерські якості та навчитися слухати партнера, враховувати його думку, отримувати нову інформацію й разом віднаходити спільне рішення проблеми.

До особливостей інтерактивних прийомів навчання можна віднести: вимушену активізацію процесу мислення студента (незалежно від його бажання, він включається в загальний процес обговорення й активізує свою позицію); досить довгий термін активності студента (протягом усього заняття), тому що потрібно уважно слідкувати за відповідями інших; високий ступінь самостійності суджень, відповідальності за власні дії, велику емоційність; постійну взаємодію студентів один з одним та викладачем.

Для вдосконалення процесу підготовки майбутніх юристів створено нову форму навчання юристів – юридичну клініку, яка дозволяє підготувати висококваліфікованого юриста зі знаннями не лише теорії, але й практики. Юридична клініка – це навчально-практичний центр, що створюється і функціонує на базі вищого навчального закладу, до складу якого входять викладачі та студенти старших курсів (3–5 років навчання) [5, с. 10].

Вивчення навчальних дисциплін ґрунтується тут на вирішенні практичних ситуацій, а також проведенні студентами під контролем досвідчених

викладачів та практикуючих юристів консультацій для громадян з метою надання їм юридичної допомоги. Саме в юридичній клініці студенти отримують певні навички юридичної практики та уявлення про те, що саме необхідно людям і як можна захистити їхні права, спираючись на закон. Для навчання студентів вміню реалізації права в юридичній клініці використовуються активні та інтерактивні методи навчання. Крім того, студенти відвідують семінарські заняття, на яких вони вивчають законодавство і процедури, необхідні при роботі в юридичній фірмі та представництві в суді. Там вони обговорюють етичні та практичні питання, що виникають у процесі роботи клініки. Студенти отримують завдання з читання правової літератури, в тому числі й чинного законодавства, певні аспекти якого потім обговорюються на семінарських заняттях.

Практичні навички, які студенти мають отримати після проходження курсу: вміня опитувати клієнта; надання юридично обґрунтованої консультації; розслідування фактів справи; юридична етика; вивчення та аналіз нормативної бази й літератури; вміня правильно спілкуватися як в усній, так і в письмовій формі; вміня виступати в суді і правильно вести документацію; вміня вести переговори з органами державної влади тощо.

Поширеним прийомом інтерактивних занять виступає рольова юридична гра (імітація, ділова гра, моделювання), яка пропонує усім учасникам «зіграти» іншу людину або «розіграти» певну проблемну ситуацію. Сильною стороною цього методу виступає можливість виступити в іншій, непритаманній відповідній справі, ролі – свого процесуального супротивника. Такий прийом дозволяє поглянути на ситуацію з несподіваної точки зору, спрогнозувати поведінку інших, виявити слабкі місця у власній підготовці.

Рольова гра ефективно сприяє формуванню умінь установлювати психологічний контакт, діяти відповідно ситуації, ефективно будувати комунікацію, розвиває навички слухання.

Рольові ігри дозволяють відтворити і змоделювати професійну діяльність юриста та спілкування у ній, вони активізують і інтенсифікують навчальну діяльність і спілкування, досить сильно стимулюють навчальну діяльність, дають змогу випробувати себе у різних типах рольової поведінки, скорочують відстань між навчанням і реальними життєвими ситуаціями, вчать контролювати почуття й емоції та виражати їх, а також дозволяють розширити і поглибити процес професійного самовизначення, самовдосконалення і творчого розвитку студентів. [6]

Важливе місце посідають перегляд юридичних пізнавальних відеоматеріалів, а також дискусія щодо вирішення проблемних питань, які привертати увагу студентів під час перегляду.

Навчальні фільми, поєднуючи в собі візуальну, аудіальну та контентну складові, можуть виступати як такі, що закладають основу самостійного чи

додаткового дидактичного прийому, який серйозно конкурує з іншими (лекції, читання текстів).

Художні фільми про право та правників (юридичні фільми), а також фільми про правоохоронців можуть розглядатися як навчальний матеріал, який може використовуватися в навчальному процесі підготовки юристів, їхнього освоєння «юридичної матерії». Такі фільми – матеріал для осмислення, пізнання, вивчення, що має потенціал плюралістичної інтерпретації, глибокого психологічного, педагогічного впливу. Моделюючи певні реальні ситуації (диспозитивність дискреційних повноважень, професійна деформація, етичні дилеми) й часто ґрунтуючись на реальних подіях, ці фільми яскраво, творчо, демонструють проблеми, з якими можуть мати справу юристи. Зокрема, може йтися про використання юридичних фільмів у викладанні таких курсів, як юридична етика та деонтологія (етичні дилеми, професійні обов'язки), філософія права (співвідношення понять «право» і «закон», «законність» і «правопорядок») тощо. Перевага цього матеріалу полягає в тому, що він може використовуватися в «позакласовий» час, а обговорюватися – в навчальний. Загалом же, такі фільми можуть використовуватися як додатковий дидактичний матеріал, зокрема в процесі викладання як окремих курсів, так і незалежно від них, репрезентуючи певні цінності, які покликані утверджувати майбутні або чинні правоохоронці [7].

Перевага цієї форми активності, порівняно з іншими, з погляду пізнавальних цілей полягає у її максимальній наближеності до реальності.

Між теорією і практикою завжди існує відстань, а бажане не завжди збігається з дійсним. Не випадково до сьогодні залишається нерозв'язаною проблема невідповідності підготовки фахівців у сучасних ВНЗ (яка здійснюється шляхом академічного навчання) вимогам практичної діяльності.

Сьогодні викладач повинен вміти: проектувати навчальний процес, поєднувати різні підходи до технології навчання, знаходити оптимальні для кожного заняття форми й методи навчальної роботи, застосовувати інноваційні методи навчання, розв'язувати творчі, проблемні задачі професійно-педагогічної діяльності.

Література

1. Сухицька Н. Вища юридична освіта – пріоритети і можливості / Н. Сухицька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vmurol.com.ua/upload/Dostyp%20po%20osviti/Vibir/Vischa%20yuridichna%20osvita.pdf>

2. Фігель Ю. О. Формування вмінь реалізації права в юридичній клініці / Ю. О. Фігель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Advokat/2010_10/2010-10-Figel.pdf

3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. – К. : А. С. К., 2004. – 192 с.

4. Азарова Н. Інтерактивні технології навчання майбутніх правників / Н. Азарова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gkobernik.at.ua/load/programka_konferenciji_18_11_2010/1-1-0-1

5. Дулеба М. В. Інформація про асоціацію юридичних клінік України / М. В. Дулеба // Мережа юридичних клінік України : ретроспективи та перспективи. – К., 2006. – 296 с.

6. Котикова О. М. Рольові технології у психолого-педагогічній підготовці майбутніх юристів на основі навчання через практику / О. М. Котикова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2010_27_1/kotikova.pdf

7. Бігун В. С. Юридичні фільми : дидактичний вимір у підготовці правоохоронців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bihun.in.ua/jushits/jurhit/article/1217/>